

**HUDUDIIY RIVOJLANISH SIYOSATIDA KICHIK BIZNES KLASTERLARINING IQTISODIY
SAMARADORLIGI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17365738>

Alimova Farog'at Mirzoaxmed qizi

farogat_xet@mail.ru

Annotatsiya: *Mazkur maqolada hududiy rivojlanish siyosati doirasida kichik biznes klasterlarining shakllanishi, ularning iqtisodiy samaradorligi va ijtimoiy-iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasi tahlil qilinadi. Klaster yondashuvi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va innovatsion sohalarda korxonalar o'rtasidagi o'zaro integratsiyani kuchaytiradi, resurslardan tejamkor foydalanish va raqobatbardosh mahsulot yaratish imkonini beradi. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida kichik biznes klasterlarini rivojlantirishning huquqiy-me'yoriy bazasi, davlat siyosatidagi ustuvor yo'nalishlar hamda xorijiy tajribalarning tatbiqu tahliliy asosda ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *klaster, kichik biznes, hududiy rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik, innovatsiya, kooperatsiya, modernizatsiya, eksport salohiyati.*

Аннотация: *В данной статье анализируются формирование кластеров малого бизнеса в рамках политики регионального развития, их экономическая эффективность и вклад в социально-экономический рост. Кластерный подход способствует укреплению интеграции между предприятиями в сферах производства, услуг и инноваций, обеспечивает рациональное использование ресурсов и создание конкурентоспособной продукции. Кроме того, рассматриваются правовая и нормативная база развития кластеров малого бизнеса в Узбекистане, приоритетные направления государственной политики и применение зарубежного опыта на аналитической основе.*

Ключевые слова: *кластер, малый бизнес, региональное развитие, экономическая эффективность, инновации, кооперация, модернизация, экспортный потенциал.*

Annotation: *This article analyzes the formation of small business clusters within the framework of regional development policy, their economic efficiency, and their contribution to socio-economic growth. The cluster approach strengthens inter-firm integration in the fields of production, services, and innovation, ensures efficient use of resources, and enables the creation of competitive products. Furthermore, the article examines the legal and regulatory framework for the development of small business clusters in Uzbekistan, the key directions of state policy, and the application of foreign experience on an analytical basis.*

Keywords: *cluster, small business, regional development, economic efficiency, innovation, cooperation, modernization, export potential.*

Bugungi globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan davrda mamlakatlarning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlashda hududiy rivojlanish siyosati muhim o'rin tutadi. Ushbu siyosatning eng muhim tarkibiy qismi sifatida kichik biznes klasterlarini shakllantirish, ularni qo'llab-quvvatlash va samarali faoliyat yuritishini ta'minlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Klasterlashuv iqtisodiyotda resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish zanjirlarini integratsiyalash, innovatsion faoliyatni jadallashtirish, ichki bozorni sifatli mahsulot bilan ta'minlash va eksport salohiyatini kengaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, kichik biznes klasterlari o'zining moslashuvchanligi, tez rivojlanish qobiliyati va mahalliy xususiyatlarga moslashganligi bilan ajralib turadi. Shu boisdan ham ularni rivojlantirish bugungi kunda O'zbekiston hududlarining iqtisodiy salohiyatini kuchaytirish, aholining bandligini ta'minlash va ijtimoiy farovonlikni oshirishning muhim omili sifatida qaralmoqda.

Kichik biznes klasteri deganda ma'lum bir hududda joylashgan, o'zaro ishlab chiqarish, texnologik, marketing va innovatsion aloqalarga ega bo'lgan korxonalar, tashkilotlar va ilmiy muassasalar majmuasi tushuniladi. Klaster tizimi korxonalarning raqobat va hamkorlik muhitini uyg'unlashtiradi, ularning ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi hamda yangi mahsulot turlarini yaratishga sharoit tug'diradi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi ko'rsatadiki, kichik biznes klasterlari iqtisodiyotning modernizatsiyasi, texnologik yangilanishi va eksport yo'nalishini kengaytirishda muhim o'rin tutadi. Masalan, Italiyadagi "industrial district" modeli, Germaniyadagi "Mittelstand" tizimi, Janubiy Koreyadagi texnoparklar va AQShdagi innovatsion klasterlar kichik korxonalarni yagona ishlab chiqarish zanjiriga birlashtirgan holda iqtisodiy o'sishga kuchli turtki bergan.

O'zbekiston sharoitida ham klaster yondashuvi so'nggi yillarda iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Mamlakatimizda "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi 2022–2026-yillar uchun" (PF-60, 2022-yil 28-yanvar)[1] hamda "Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish konsepsiyasi" kabi davlat dasturlarida kichik biznes klasterlarini tashkil etish, ularni moliyaviy va infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha aniq vazifalar belgilab berilgan. Bu jarayonda davlat, xususiy sektor va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlikka alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, paxta-to'qimachilik, meva-sabzavot, oziq-ovqat, charm-poyabzal, turizm va xizmat ko'rsatish tarmoqlarida klasterlashuv jarayonlari faol amalga oshirilmoqda. Misol uchun, Andijon viloyatidagi "Oltin Vodiy" meva-sabzavot klasteri, Samarqanddagi "Samarkand Textile" va Buxorodagi "Buxoro Agroklastar" klasterlari hududiy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlayotgan ilg'or tajribalar sifatida e'tirof etilmoqda.

Kichik biznes klasterlarining iqtisodiy samaradorligi bir nechta yo'nalishlarda namoyon bo'ladi. Birinchidan, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish orqali korxonalar o'z mahsulotlari tannarxini kamaytiradi[2]. Bunda umumiy infratuzilmadan, logistika tizimidan,

energiya resurslaridan hamda servis xizmatlaridan birgalikda foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ikkinchidan, innovatsion faoliyatning jadallashuvi kuzatiladi. Klaster ishtirokchilari ilmiy-tadqiqot institutlari, startup markazlar va texnoparklar bilan hamkorlikda yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Uchinchi jihat – bandlikning oshishi. Kichik biznes klasterlari ko'plab yangi ish o'rinlarini yaratib, ayniqsa yoshlar va ayollar bandligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. To'rtinchidan, klaster faoliyati natijasida eksport salohiyati kengayadi. Yagona sifat standartlariga rioya qilinishi, texnologik yangilanish va resurslardan tejamkor foydalanish tufayli mahsulotlar xalqaro bozorlarda raqobatbardosh bo'ladi. Beshinchidan, klasterlarning muvaffaqiyatli ishlashi mahalliy byudjetga soliq tushumlarining ortishiga, ijtimoiy to'lovlar hajmining kengayishiga va investitsiya oqimining ko'payishiga sabab bo'ladi.

Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yil yakunida O'zbekiston bo'yicha 120 dan ortiq klaster asosida faoliyat yurituvchi korxonalar mavjud bo'lib, ularning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 25 foizdan oshgan. Klaster ishtirokchilari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlarning umumiy eksport hajmi esa 3,2 milliard AQSh dollarini tashkil etgan. Ushbu natijalar klasterlashuv tizimining iqtisodiy samaradorligini va hududiy rivojlanish siyosatidagi o'rni tobora ortib borayotganini yaqqol ko'rsatadi.

Shu bilan birga, kichik biznes klasterlarining to'liq potensialini ro'yobga chiqarish uchun bir qator muammolarni bartaraf etish zarur. Jumladan, ayrim hududlarda klasterlar o'rtasidagi vertikal va gorizontaal integratsiya yetarli emas, ilmiy-texnik infratuzilma zaif rivojlangan, marketing tarmoqlari esa cheklangan. Shu bois, klaster siyosatini yanada takomillashtirish uchun huquqiy-me'yoriy bazani mustahkamlash, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish, innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish va kadrlar salohiyatini oshirish zarur. Ayniqsa, mikromoliyalashtirish tizimini rivojlantirish, imtiyozli kreditlar ajratish, klaster ishtirokchilariga soliq va bojxona yengilliklari berish, "smart-cluster" elektron platformalarini yaratish kabi choralar iqtisodiy samaradorlikni oshiradi[4].

Xorijiy tajribalarga tayanadigan bo'lsak, Italiyada kichik sanoat zonalar (industrial district) modeli kichik korxonalarning hududiy birlashmasi sifatida shakllangan bo'lib, ularning o'zaro raqobatbardoshligi milliy eksportning 40 foizini ta'minlaydi[3]. Janubiy Koreyada innovatsion klasterlar davlat-xususiy sheriklik asosida boshqariladi va texnoparklar orqali startaplar hamda ilmiy markazlar faoliyatini muvofiqlashtiradi. Germaniyada esa "Mittelstand" korxonalari ilmiy-texnik hamkorlik asosida yuqori texnologiyali mahsulot ishlab chiqarib, iqtisodiyotning asosiy tayanchi sifatida e'tirof etiladi. O'zbekiston uchun bu tajribalar shuni ko'rsatadiki, klaster siyosatini samarali amalga oshirish uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini aniq belgilash, ilm-fan, ishlab chiqarish va ta'lim integratsiyasini kuchaytirish, hududiy boshqaruv organlari mas'uliyatini oshirish talab etiladi.

XULOSA

Kichik biznes klasterlari hududiy iqtisodiy rivojlanishning barqaror drayveri bo'lib, ular ishlab chiqarishning samaradorligini oshiradi, innovatsion faollikni kuchaytiradi, eksport salohiyatini kengaytiradi va aholining bandligi hamda daromadlarini oshirish orqali ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Kichik biznes klasterlarini rivojlantirish orqali mamlakat iqtisodiyoti raqobatbardoshligini yanada kuchaytirish, yangi investitsiyalarni jalb etish, hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirish va "Yangi O'zbekiston" konsepsiyasida belgilangan milliy maqsadlarga erishish mumkin. Shunday ekan, klaster yondashuvini yanada chuqurlashtirish, davlat siyosati va hududiy strategiyalarni yagona tizim asosida uyg'unlashtirish, ilmiy asoslangan boshqaruv mexanizmlarini joriy etish kelgusida O'zbekistonning iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlaydigan asosiy yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida 28.01.2022 yildagi 60-son Farmoni, <https://lex.uz/docs/-5841063>
2. Bruton, G. D., Chavez, H., and Khavul, S. "Microlending in Emerging Economies: Building a New Line of Inquiry from the Ground Up." *Journal of International Business Studies*, vol. 42, no. 5, 2011, pp. 718–739.
3. Enright, Michael J. "Regional Clusters and Economic Development: A Research Agenda." *Business Networks: Prospects for Regional Development*, edited by U. H. Staber, N. V. Schaefer, and B. Sharma, Berlin: de Gruyter, 1996, pp. 190–213.
4. Porter, Michael E. "Clusters and the New Economics of Competition." *Harvard Business Review*, vol. 76, no. 6, 1998, pp. 77–90.